

Ríkissaksóknari

Fyrirmæli

Útgáfudagur:

1. september 2009

Gildistaka:

1. september 2009

Númer:

RS:7/2009

Leysir af hólmi RS: 1/2008

Efni: Sáttamiðlun

I. Inngangur

1. Tilraunaverkefni um sáttamiðlun

Með bréfi dómsmálaráðherra, dagsettu 17. maí 2006, var ríkissaksóknara falið að útfæra tiltekna þætti tilraunaverkefnis um sáttamiðlun í sakamálum, þ.e. skilyrði slíkrar meðferðar, til hvaða brota hún skuli ná, aldursmörk einstaklinga sem eiga kost á henni, tímamörk sem henni eru sett og hvernig henni skuli lokið.

Gert er ráð fyrir því að verkefnið vari í tvö ár miðað við gildistöku þessara fyrirmæla, að verkefnið nái til alls landsins og að sáttamiðlun fari fram hjá lögreglu.

Nefnd dómsmálaráðherra sem skipuð var til að samræma aðgerðir þeirra sem að verkefninu koma hefur unnið að undirbúningi þess. Verkefnisstjóri á vegum dómsmálaráðuneytisins starfar við embætti lögreglustjórans í Reykjavík.

Gert er ráð fyrir því að verkefnið hefjist í umdæmi lögreglustjórans í Reykjavík. Lögreglumenn sem hafa hlotið sérstaka þjálfun annast sáttamiðlun. Verkefnisstjóri annast sáttamiðlun vegna brota á 106. gr. alm. hgl.

Dómsmálaráðuneytið mun gefa út handbók þar sem nánar verður kveðið á um framkvæmd sáttamiðlunar.

2. Uppbyggileg réttvísi. Sáttamiðlun

Uppbyggileg réttvísi (restorative justice) er heiti hugmyndafræði sem felur í sér að leitast er við að ná sáttum á milli brotamanns og brotþola í kjölfar afbrots. Sáttamiðlun (mediation, mægling) er sú aðferð sem oftast er beitt við þetta. Í sáttamiðlun felst að brotamaður og brotþoli eru leiddir saman í því skyni að koma hinum brotlega í skilning um þau rangindi sem hann hefur viðhaft og fá hann til að friðmælast við brotþola með það fyrir augum að þeir komist að samkomulagi um málalok.

Verkefni um sáttamiðlun byggir á tillögum nefndar dómsmálaráðherra um tilraunaverkefnið Hringinn og ný úrræði vegna afbrota ungmenna, sem koma fram í skýrslu nefndarinnar 21. apríl 2004. Í skýrslunni eru kostir úrræðisins m.a. taldir eftirfarandi:

”Í fyrsta lagi má nefna að úrlausn minni háttar mála er færð til einstaklinganna sjálfra, sem gefur möguleika á skjótvirkari meðferð mála frá því sem nú er. Á sama tíma er ákveðinn þungi tekinn af ákærvaldinu.

Í öðru lagi er réttarstaða brotþola styrkt. Brotþoli á beina aðild að ákvörðunartöku um hvernig málinu er lokið. Hlutaðeigandi fá veigameira hlutverk en verið hefur við lúkningu slíkra mála.

Hafi brotaþoli orðið fyrir sálrænu áfalli við verknaðinn, getur það flýtt fyrir bata að hann fái að tjá sig við brotamanninn um það tilfinningalega ójafnvægi sem brotið hefur valdið. Brotaþoli kann að hafa gert sér ákveðnar hugmyndir bæði um persónu og útlit brotamanns, sem ekki á sér stöð í raunveruleikanum. Sáttaumleitun getur verið liður í því að aðstoða brotaþola að komast yfir ótta, hræðslu og hina tilfinningalegu röskun sem gjörðir brotamanns ollu.

Í þriðja lagi má nefna að samleiðing brotamanns og brotaþola til að ljúka málum með þessum hætti er líklegri til að hafa sérstök varnaðaráhrif á brotamann en hinar hefðbundnu aðferðir. Með sáttaumleitun þarf brotamaður að sitja andspænis þeim einstaklingi sem hann braut gegn og útskýra gjörðir sínar og komast í framhaldinu að samkomulagi við brotaþola. Er það vel til þess fallið að hann skilji betur þær afleiðingar sem hann hefur haft á brotaþola.

Í fjórða lagi er brotaþola og brotamanni fullkomlega frjálst að ákveða hvernig þeir vilja ljúka málinu, svo framarlega sem samningurinn er sanngjarn fyrir báða aðila. Þá er það góður kostur fyrir brotamann að brotið leiði ekki til saksóknar og upplýsingar um lok málsins með sáttaumleitun verða ekki færðar á sakaskrá.”

Að mati nefndarinnar er sáttamiðlun mjög álitlegur kostur vegna brota ungra afbrotamanna. Með sáttamiðlun gefist aukið tækifæri á því að bregðast við brotum ungmenna á uppbyggilegan hátt þannig að þau standi frammi fyrir afleiðingum gerða sinna og axli ábyrgð á þeim. Þykir þetta vera til þess fallið að hafa aukin varnaðar- og uppeldisáhrif á viðkomandi ungmenni.

II. Þáttur ákæranda í sáttamiðlun

1. Inngangur

Ákærandi, venjulega lögreglustjóri eða löglærður starfsmaður hans, kannar hvort sakarefni og umbúnaður máls uppfylli skilyrði til að vísa megi því til sáttamiðlunar.

2. Sakarefni

Ákærandi getur vísað málum vegna eftirgreindra brota til sáttamiðlunar að öðrum skilyrðum uppfylltum:

- Þjófnaðar (244. gr. alm. hgl.)
- Gripdeildar (245. gr. alm. hgl.)
- Húsbrots (231. gr. alm. hgl.)
- Hótunar (233. gr. alm. hgl.)
- Eignaspjalla (257. gr. alm. hgl.)
- Minniháttar líkamsárásar (217. gr. alm. hgl.)
- Nytjastuldar (259. gr. alm. hgl.)
- Minnháttar brots gegn valdstjórninni (106. gr. alm. hgl.)

Ákvörðun um að vísa máli vegna brots á 106. gr. almennra hegningarlaga til sáttamiðlunar verður tekin á skrifstofu ríkissaksóknara.

Ákærandi metur hvort mál, sakarefni og málavextir, er til þess fallið að verða vísað til sáttamiðlunar. Við matið skiptir miklu að sérstök varnaðaráhrif mæli með slíkri meðferð og að almenn varnaðaráhrif mæli því ekki sérstaklega í mót.

3. Önnur skilyrði þess að máli verði vísað til sáttamiðlunar

Ákærandi má vísa máli til sáttamiðlunar ef;

- a) málinu yrði annars lokið með skilorðsbundinni ákærufrestun eða
- b) ætla má að refsing við brotinu færi ekki fram úr sektum eða skilorðsbundnu fangelsi.

Máli verður því aðeins vísað til sáttamiðlunar;

- aa) að gerandi hafi játað brot og að málið sé talið nægilega upplýst og
- ab) að gerandi og brotþoli hafi samþykkt að málinu verði vísað til sáttamiðlunar. Ef gerandi eða brotþoli er yngri en 18 ára skal lögráðamaður samþykkja að málið hljóti þessa meðferð.

4. Aldursmörk

Tiltekið aldurshámark geranda er ekki gert að skilyrði sáttamiðlunar, en áréttað skal að sáttamiðlun er sérstaklega æskilegur kostur í málum vegna brota ungmenna 15-21 árs.

5. Lok sáttamiðlunar

Sáttamaður tilkynnir ákæranda um málalok.

Ef sættir takast skal gert um það skriflegt samkomulag. Á grundvelli staðfestingar sáttamanns um efndir slíks samkomulags má ákærandi falla frá saksókn á grundvelli b. liðar 3. mgr. 146. gr. laga um meðferð sakamála.

Takist sættir ekki ber sáttamanni að endursenda ákæranda málið. Tekur ákærandi málið þá til viðeigandi meðferðar samkvæmt lögum um meðferð sakamála.

6. Tímamörk

Ákvörðun ákæranda um að vísa máli til sáttamiðlunar skal að jafnaði liggja fyrir ekki síðar en 30 dögum eftir að mál berst lögreglu.

Sáttamaður skal ljúka meðferð máls innan þriggja vikna frá þeim tíma.

Að fenginni tilkynningu sáttamanns um efndir samkomulags skal ákærandi ljúka máli tafarlaust og tilkynna um málalok samkvæmt 147. gr. laga um meðferð sakamála.

Hafi tilkynning um lok sáttameðferðar ekki borist ákæranda innan fjöggurra vikna frá því máli var vísað til sáttameðferðar ber ákæranda að taka málið til viðeigandi afgreiðslu samkvæmt lögum um meðferð sakamála og tilkynna það sáttamanni.

Valtýr Sigurðsson